

Özel Gereksinimli ve Tipik Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerilerinin Karşılaştırılması: Tarama Çalışması
Comparison of Social and Emotional Learning Skills of Students with Special Needs and Typically Developing Students: A Survey Study

Doç. Dr. Ş. Şenay İLİK

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet

Keleşoğlu Eğitim Fakültesi,

Özel Eğitim Bölümü

Necmettin Erbakan University, Ahmet

Keleşoğlu Faculty of Education, Department of

Special Education

senayilik@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7092-379X

Mehmet ÇOMAK

Uzman, Milli Eğitim Bakanlığı

Bozkır İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Ministry of National Education

Bozkır District Directorate of National

Education

herrcomak07@gmail.com

ORCID: 0000-0002-6713-3049

DOI: 10.56720/mevzu.1583753

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 12 Kasım / November 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 26 Aralık / December 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Özel Sayı / Special Issue

Atıf / Citation: İlik, Ş. Şenay – Çomak, Mehmet. “Özel Gereksinimli ve Tipik Gelişim Gösteren Öğrencilerin Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerilerinin Karşılaştırılması: Tarama Çalışması”. Ö2: Özel Eğitimde Disiplinlerarası Çalışmalar Özel Sayısı (Aralık 2024): 127-149. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1583753>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Sosyal ve duygusal öğrenme bireylerin duygularını fark edebilmesi, yönetebilmesi, empati kurabilmesi, karşılaştığı sorunlara akılcı çözümler bulabilmesidir. Tipik gelişim gösteren bireyler, sosyal ve duygusal becerileri arkadaş grupları ve aile içerisinde öğrenme imkânına sahipken özel gereksinimli bireyler okul paydaşlarının, ailenin ve sosyal çevrenin desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmanın temel amacı özel yetenekli, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, özel öğrenme güçlüğü ve zihinsel yetersizliği olan öğrenciler ile tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme becerilerine ilişkin mevcut durumlarını belirlemektir. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Farklı gereksinim düzeyine sahip 169 öğrenciye ulaşılmıştır. Araştırma verileri öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini belirlemek amacıyla geliştirilen "sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği" ile toplanmıştır. Bulgular incelendiğinde özel yetenekli ve tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin özel yeteneklilerin biraz yüksek olmakla birlikte birbirine yakın değerler elde ettiği görülmüştür. Ayrıca araştırma bulgularına göre araştırmaya katılan kız öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme beceri ortalamalarının erkek öğrencilere göre yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel Yetenek, Sosyal ve Duygusal Öğrenme, Özel Gereksinimli Öğrenci, Tarama Çalışması

Abstract

Social and emotional learning is the ability of individuals to recognize their emotions, manage them, empathize, and find rational solutions to the problems they encounter. While normally developing individuals have the opportunity to learn social and emotional skills within groups of friends and family, individuals with special needs need the support of school stakeholders, family and social environment. The main purpose of this study is to determine the current status of gifted students, students with attention deficit and hyperactivity disorder, specific learning disabilities and intellectual disabilities, and normally developing students regarding their social emotional learning skills. Descriptive scanning model was used in the research. 169 students with different levels of needs were reached. Research data were collected with the "social and emotional learning skills scale", which was developed to determine students' social

and emotional learning skills. When the findings were examined, the social and emotional learning skill averages of the female students participating in the study were found to be higher than the male students. In addition, according to the research findings, it was observed that the social and emotional learning skills of gifted and normally developing students achieved values that were close to each other, although slightly higher.

Keywords: Gifted, Social and Emotional Learning, Special Needs Student, Survey Study

Etik Beyan	Bu makale, 8. Üstün yeteneklilerin eğitimi kongresinde sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerileri: tarama çalışması" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan (Karar tarihi: 13/01/2023; Karar No: 2023/29) etik izin alınmıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : ŞŞİ (%55), MÇ (%45) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : ŞŞİ (%70), MÇ (%30) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : ŞŞİ (%60), MÇ (%40) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : ŞŞİ (%80), MÇ (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : ŞŞİ (%90), MÇ (%10)

Giriş

Sosyal ve duygusal öğrenme bireylerin duygularını fark edebilmesi, yönetebilmesi, sosyal çevresi ile empati kurabilmesi, karşılaştığı problemlere çözüm üretebilmesi, sağlıklı iletişim kurabilmesi ve kendine güven duyması anlamına gelmektedir (Aksoy, 2020; Jones, S. M. & Doolittle, 2017; Durualp, 2015; Elias, 2004; Kabakçı, Ö. ve Korkut, 2010). Bu kavram, 1994 yılında sosyal ve duygusal öğrenmeyi eğitimin bir parçası haline getirmeyi amaçlayan Collaborative for Academic Social Emotional Learning'in (CASEL) kurulmasından sonra ilk defa ortaya çıkmıştır. Ayrıca Gardner tarafından geliştirilen çoklu zekâ kuramı ve

Goleman'ın duyuşsal zekâya yönelik çalışmalarının da sosyal ve duygusal öğrenme kuramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur (Esen Aygün, 2017).

Sosyal ve duygusal öğrenme becerileri öğrencilerin birçok gelişim alanına önemli katkılar sunmaktadır. Birçok çalışma bu becerilerin, okul başarısı ve geleceğe yönelik akademik beklentisi üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu, derse olan motivasyonunu arttırdığını, kaygı, stres ve akran zorbalığını azalttığını göstermektedir (Aidman, B. & Price, 2018; Farrington, C. A., Roderick, R., Allensworth, E., Nagaoka, J., Keyes, T.S., Johnson, D. W., & Beechum, 2012; Gregory, A. & Fergus, 2017). Sosyal bir sistem olan okulda istenmeyen davranışların daha ortaya çıkmadan önlenmesi, müdahale için harcanan zamanı ve maliyeti azaltırken; öğrencilerin daha fazla desteklenmesini ve akademik çalışmalara katılmasını beraberinde getirmektedir. Ayrıca öğrenciler üzerinde önemli bir etkiye sahip olan öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerisi ile okulda oluşturduğu olumlu iletişim, paylaşma ve saygı gibi davranışlar sosyal ve duygusal gelişimi desteklemektedir (Gündeş, 2021). Bu nedenle sosyal duygusal becerilerin birbirini kapsayacak şekilde bir işbirliği içerisinde (okul, aile ve toplum) kazandırılması daha etkili eğitsel sonuçlar ortaya çıkaracaktır (Zins, J. E. & Elias, 2007). Akranlarına göre bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özellikleri yönünden anlamlı bir farklılık gösteren, eğitsel ve toplumsal desteğe ihtiyaç duyan çocuklar özel gereksinimli birey olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2019; Fırat, T. ve Koyuncu, 2019; Semiz, 2018). Bu grup içerisinde; zihinsel yetersizliği, otizm, özel yetenekli, öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, görme yetersizliği, işitme yetersizliği, bedensel yetersizliği, duygu davranış bozukluğu ve süregen hastalığı olan bireyler yer almaktadır. Farklı özelliklere sahip özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıkları, onların iletişim becerilerinde, bilişsel özelliklerinde, motor becerilerinde, sosyal ve duygusal özelliklerinde yetersizlik göstermelerine neden olup, yetersizliklerine paralel çeşitli yardımlara ihtiyaç duymaktadırlar (Metin, 2018; Çağlar, 2009; Kaplan, 2015; Seyhan, B. & Akduman, 2015). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği özel gereksinimli bireylerin eğitim ortamlarının ilgi ve yeterlilikleri doğrultusunda en üst düzeyde gelişmelerine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir (MEB, 2018). Özel gereksinimli öğrencilerin sadece akademik başarı düzeylerinin arttırılmasına yönelik çalışmalara yer

vermek yeterli olmayıp bunun yanında son zamanlarda öğretim programlarında daha fazla yer almaya başlayan sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin de dikkate alınmasını gerektirmektedir (Esen Aygün, 2017; Akarsu, Ö. & Mutlu, 2017). Özel gereksinimli öğrenciler yaşadıkları dezavantajlar nedeniyle sosyal ve duygusal becerilere ve okul paydaşlarının desteğine daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Özellikle ergenlik döneminde özel gereksinimli öğrenciler tipik gelişen akranlarına göre hem akademik açıdan daha başarısız olmakta hem de daha fazla davranış problemi sergilemektedir (Ulugöl, F., & Erbaş, 2020). Bu durum öğrencilerin okula aidiyet duygusunun olumsuz etkilenmesine, okul başarısı ve motivasyonun düşmesine neden olmaktadır. Yaşanılan bu olumsuz deneyimler sadece içinde bulunduğu eğitim kademesinde kalmamakta, sonraki kademelerde de olumsuz etkisini devam ettirmektedirler. Bu bakımdan özel gereksinimli öğrencilere sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin kazandırılması onların sosyal çevre ile iletişimini, akademik başarısını, işbirlikçi çalışmalarını, okula olan bağlılığını, çatışma çözme becerilerini ve iyi olma halini olumlu yönde etkileyecektir.

Alan yazında yurt içi yapılan sosyal ve duygusal öğrenme çalışmalarına bakıldığında doğrudan sosyal duygusal öğrenmeyi konu alan çalışmalar ele alınmakla birlikte, büyük çoğunluğunda sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ile bağlantılı noktaların incelendiği görülmektedir. Bu çalışmalara baktığımızda; kaynaştırma öğrencilerine verilen sosyal desteğin yalnızlık düzeyini azalttığı (Görmez, A., & Tekinarslan, 2017), otizmli öğrencilerde iletişim becerilerini arttırmak için yapılan eğitsel çalışmaların öğrencilerin sosyal kabulleri ve yeterlilikleri üzerinde olumlu etki gösterdiği (Özgönenel, S. Ö., & Girli, 2016), özel yetenekli öğrencilere sunulan destek eğitim odalarının sosyal yeterlilik ve sosyal ve duygusal öğrenme becerisini arttırdığı (Akgül, S., Kumaş, V. & Gökçeer, 2020; Afat, 2017) belirlenmiştir. Ayrıca yaratıcı drama uygulamalarının zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin iletişim kurma ve sürdürme becerisini arttırdığı (Önemli, M., Totan, T., & Abbasov, 2015), özel öğrenme güçlüğü tanımlı ergen öğrencilere uygulanan bilişsel davranışçı temelli danışmanlık uygulamasının öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerini destekleyerek kaygı düzeyini azalttığı (Tekin, Ö. E. & Çınar, 2022) tespit etmiştir. Bu durumu konu alan yurt içi araştırmalara bakıldığında özel gereksinimli ergen öğrencilerin

doğrudan sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Yurtdışı çalışmalarda ise Weiner and Tardif (2004) özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilere verilen desteğin onların sosyal ve duygusal becerileri üzerinde etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Espelage, Rose ve Polanin (2016); Farmer ve Adams (2021); Reicher ve Matischek-Jauk (2017), yetersizliği olan öğrenciler ve tipik gelişen öğrencilere uygulanan sosyal ve duygusal öğrenme programının öğrencilerin okula aidiyet ve değerli hissetme duygularını güçlendirdiği, ders başarısını artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. O'Rourke (2021), duygusal ve davranışsal bozukluğu olan öğrencilere sunulan sosyal ve duygusal öğrenme programının öğrenciler üzerinde olumlu sonuçlar ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini kazanmanın öğrencilerin gelişimi üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir.

Literatür incelendiğinde tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerisini konu alan birçok çalışmanın yapıldığı (Akçınar, B., Kağıtçıbaşı, Ç. & Baydar, 2018; Candan, K., & Yalçın, 2018; Çapan, B. E. & Owen, 2017; Neth, E. L., Caldarella, P., Richardson, M. J. & Heath, 2020; Totan, T. & Kabasakal, 2012) ancak özel gereksinimli öğrenciler ve tipik gelişen öğrencileri bir arada inceleyen sınırlı sayıda çalışmanın olduğu görülmüştür. Farklı engel durumları, özel yeteneklilik ve tipik gelişim gösteren öğrencileri birlikte incelemekte ki amacımız, bireye özgü bir sıra izleyen gelişim alanlarının aynı sırayı izlese de tüm bireylerde aynı hızda ilerlemediği bilinmektedir (Senemoğlu, 2009). Farmer ve Adams (2021), özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren öğrencilere uygulanan sosyal ve duygusal eğitim programının, uygulama öncesinde özel gereksinimli öğrencilerin tipik gelişim gösteren öğrencilere göre düşük düzeyde sosyal ve duygusal öğrenme becerisine sahipken, uygulama sonrası tipik gelişen öğrencilere yakın bir sonuç elde etmiş olması sosyal duygusal becerilerin gelişebilen özellikte olduğunun bir göstergesidir. Bu araştırmanın yaşamın birçok alanında etkili olduğu düşünülen sosyal duygusal öğrenme becerilerinin farklı engel durumları, özel yeteneklilik ve tipik gelişim gösteren öğrenciler arasında sosyal duygusal öğrenme beceri düzeyleri farklılıkları ve bu farklılığın ne şekilde olduğu belirlenmesi ve elde edilen bu bilgiler

ışığında ileri araştırmalara zemin oluşturması bakımından önemli görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın temel amacı özel gereksinimli öğrenciler ile tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerine ilişkin mevcut durumlarını belirlemektir. Öğrencilerin sosyal duygusal gelişimleri üzerinde engel durumları cinsiyet özellikleri ne kadar etkilemektedir bu durumu açıklamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda ifade edilen sorulara yanıt aranmıştır.

1. Öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme özellikleri üzerinde özel gereksinimli ve tipik gelişim gösterme durumu farklılık göstermekte midir?

2. Öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerileri üzerinde cinsiyet değişkeni etkili midir?

Yöntem

Araştırma modeli

Özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin incelendiği bu çalışmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte meydana gelmiş veya halen varlığını devam ettiren bir durumu olduğu gibi betimlemeyi ve tanımlamayı amaç edinmektedir (Karasar, 2006). Bu modelde, evren hakkında çıkarımda bulunmak amacıyla evrenin tamamı veya ondan alınan bir örneklem üzerinde çalışmalar yürütülür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılında Konya ili Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı ortaokullara devam eden özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemine ise, hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, özel yetenekli, özel öğrenme güçlüğü, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), tipik gelişim özelliklerine sahip 169 öğrenci oluşturmaktadır. Özel gereksinimli olan öğrencilerden özel yetenekli ve DEHB olan öğrencilere herhangi bir yetersizliğin eşlik etmediği ve eğitsel tanılara sahip olduğu belirlenirken özel yetenekli öğrencilerinde BİLSEM' e devam eden öğrenciler olduğu belirlenmiştir. Özel gereksinimli öğrencilerin öğretmenleri

ile görüşülerek okuma yazma bilme durumları belirlenmiş, okuma yazma bilmeyen öğrenciler çalışmaya dahil edilmemiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler 6. Sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren öğrencilere ait demografik bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilere ait demografik özellikler

Cinsiyet (%)	Frekans (n)	Yüzde
Kız	77	45,6
Erkek	92	54,4
Total	169	100

Tanı alma/almama durumu	Frekans (n)
Yüzde (%)	
Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik	33
Özel yetenekli	37
Özel öğrenme güçlüğü	34
DEHB	33
Tipik gelişim	32
Total	169

Veri toplama araçları

Sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği (SDÖBÖ); Kabakçı (2006) tarafından ortaokulda eğitim gören 6 ve 8. sınıf arası ergen öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek 40 maddeden oluşmakta ve 4'lü likert tipinde (1- Hiç uygun değil, 2- Pek uygun değil, 3- Oldukça uygun, 4- Tamamen uygun) hazırlanmıştır. Ölçeğin 4 alt boyutunun olduğu görülmektedir. Bu alt boyutları iletişim becerileri (9 madde), problem çözme becerileri (11 madde), stresle başa çıkma becerileri (10 madde) ve kendilik değerini arttıran beceriler (10 madde) oluşturmaktadır. Uygulama sonrası ölçekten yüksek puan alınması sosyal ve duygusal öğrenme becerileri açısından öğrencilerin yeterli olduğu; düşük puanlar ise yetersizliği işaret etmektedir. Ölçeğin geçerliğine ilişkin betimleyici faktör analizi sonuçları incelendiğinde 4 faktörü temsil eden bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi ile elde edilen 4 faktörlü yapı sınanmış ve sonuçta iyi düzeyde bir uyum indeksine sahip olduğu ($\chi^2 = 1282,02$,

sd= 727, χ^2 : df = 1,76, AGFI= 0,89, GFI= 0,90, NNFI= 0,96, CFI= 0,96, NFI= 0,92, SRMR= 0,049, RMSEA= 0,036) görülmüştür.

Ayrıca benzer ölçek geçerliğinde diğer ölçeklerle anlamlı bir ilişkiye sahiptir. SDÖ becerileri ölçeğinin güvenilirlik değerleri incelendiğinde ölçeğin tamamı için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,88 bulunurken, alt ölçeklerde 0,61 ile 0,83 arasında bir sonuç elde edilmiştir. Test tekrar test güvenilirliğinde, ölçeğin tamamı için 0,85; alt ölçeklerde ise 0,69- 0,82 arasında değişen değerlere ulaşılmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik değerlerine bakıldığında SDÖ becerileri ölçeğinin özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerini belirlemek amacıyla kullanılabilmesi görülmüştür.

Verilerin analizi

Araştırmada öncelikli olarak eksik veriler bulunup bulunmadığı kontrol edilmiştir. Araştırma verileri %95 güven aralığı ve $p < 0,05$ anlamlılık düzeyinde analiz edilmiştir. Araştırma verileri SPSS 21 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin tanımlayıcı bilgileri yüzde ve frekans analizi ile belirlenmiştir. Sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeğinin iç tutarlılıkları Cronbach Alpha katsayısı ile incelenmiştir. Verilerin tipik dağılıma uygunluğu Skewness ve Kurtosis değerleri ile belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerine göre ölçek puanları arasındaki farkın belirlenmesi için t testi ve varyans analizi yapılmıştır.

Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bulgular

Bu bölümde özel gereksinimli ve tipik gelişim gösteren öğrencilerden toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. *Tanımlayıcı istatistikler (n=169)*

	Ort.	Ss.	Min.	Max.	Alpha	Skew.	Kurt.
Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerileri	18.363	116.147	59.00	157.00	.903	-.231	.110
İletişim Becerileri	26.0945	217	10.00	36.00	.723	-.334	-.029
Problem Çözme Becerileri	33.0716	734	11.00	44.00	.837	-.583	.278
Stresle Başa Çıkma Becerileri	24.0055	212	11.00	38.00	.623	.213	-.102
Kendilik Değerini Arttıran Beceriler	32.9765	857	12.00	40.00	.857	-.942	.591

Sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği puanlarına ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 1 de verilmiştir. Ön analiz sonuçları, ölçek puanlarının çarpıklık ve basıklık değerlerinin -.942 ile .591 arasında değiştiğini göstermiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin ± 2 aralığında olması daha ileri analizler için kabul edilebilir dağılım özelliklerini gösterir (George, D. & Mallery, 2010). Cronbach alpha katsayılarının .623 ile .903 arasında değiştiği görülmüştür. Cronbach alpha değerinin .60'ın üzerinde olması oldukça güvenilir, 0.80'in üzerinde olması ise yüksek güvenilirlikte olduğuna işaret etmektedir (Malhotra, N. K. & Birks, 2020; Karagöz, 2016).

Tablo 3. Cinsiyete göre t testi sonuçları (n=169)

	Cinsiyet	N	Ort.	Ss.	T
Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerileri	Kız	77	120.363	16.877	2.785
	Erkek	92	112.619	18.894	
İletişim Becerileri	Kadın	77	27.168	5.252	2.486
	Erkek	92	25.195	5.041	
Problem Çözme Becerileri	Kadın	77	34.701	5.758	2.944
	Erkek	92	31.706	7.204	
Stresle Başa Çıkma Becerileri	Kadın	77	24.922	5.167	2.112
	Erkek	92	23.239	5.153	
Kendilik Değerini Arttıran Beceriler	Kadın	77	33.571	5.417	1.210
	Erkek	92	32.478	6.186	

Araştırmadan elde edilen bulguların cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği toplam puanı ile iletişim becerileri, problem çözme becerileri, stresle başa çıkma becerileri alt boyutlarına ait puan ortalamaları kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre istatistikî olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur ($p<.05$). Kendilik değerini arttıran beceriler alt boyutuna ait puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 4. *göre varyans analizi sonuçları (n=169)*

	Tanı alma /almama durumu	N	Ort.	Ss.	F	Tu-key	p	
Sosyal ve Duygusal Öğrenme Becerileri	Zihinsel yetersizlik	33	109.606	18.420	3.494	2>1	.009	
	Özel yetenekli	37	121.459	16.614				
	Öğrenme güçlüğü	34	110.382	18.225				
	Dikkat eksikliği	33	117.969	18.976				
	Tipik gelişim	32	121.000	16.964				
İletişim Becerileri	Zihinsel yetersizlik	33	23.969	5.174	5.817	2>1,3	.000	
	Özel yetenekli	37	28.216	4.302				5>1,3
	Öğrenme güçlüğü	34	24.235	5.099				
	Dikkat eksikliği	33	25.787	5.649				
	Tipik gelişim	32	28.125	4.404				

Problem Çözme Becerileri	Zihinsel yetersizlik	33	30.242	7.770	5.908	2>1,3	.000
	Özel yetenekli	37	35.729	5.495		5>1,3	
	Öğrenme güçlüğü	34	30.558	6.880			
	Dikkat eksikliği	33	32.969	6.640			
	Tipik gelişim	32	35.687	4.638			
Stresle Başa Çıkma Becerileri	Zihinsel yetersizlik	33	22.727	5.281	1.601	-	.177
	Özel yetenekli	37	25.243	4.991			
	Öğrenme güçlüğü	34	23.588	4.831			
	Dikkat eksikliği	33	25.060	5.153			
	Tipik gelişim	32	23.250	5.634			
Kendilik Değerini Arttıran Beceriler	Zihinsel yetersizlik	33	32.666	4.915	.940	-	.442
	Özel yetenekli	37	32.270	6.551			
	Öğrenme güçlüğü	34	32.000	5.432			
	Dikkat eksikliği	33	34.151	5.333			
	Tipik gelişim	32	33.937	6.796			

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği toplam puan ve alt boyutları puan ortalamalarının eğitsel tanıya göre anlamlı fark gösterip göstermediğini belirlemek için varyans analizi yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre özel yetenekli tanısına sahip öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerileri ölçeği toplam puan ortalaması zihinsel yetersizlik tanısına sahip öğrencilerden istatistikî olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Alt boyutlara ait puanlar incelendiğinde özel yetenekli tanısına sahip öğrencilerin tipik gelişim gösteren öğrencilerin iletişim becerileri alt boyutu puan ortalaması zihinsel yetersizlik ve özel öğrenme güçlüğü tanısına sahip öğrencilerden istatistikî olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur. Ayrıca özel yetenekli tanısına sahip öğrencilerin ve tipik gelişim gösteren öğrencilerin problem çözme becerileri alt boyutu puan ortalaması zihinsel yetersizlik ve özel öğrenme güçlüğü tanısına sahip öğrencilerden istatistikî olarak anlamlı şekilde yüksek bulunmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Sosyal ve duygusal öğrenmenin tipik gelişime sahip öğrenciler ile özel gereksinimli öğrencilerin çeşitli değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular ile alan yazın karşılaştırılmıştır. Araştırmada sosyal duygusal öğrenme becerileri bakımından en düşük ortalamanın zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerde olduğu görülmektedir. Zihinsel yetersizliğe sahip bireyler olumsuz yaşantılar ve akranlarına oranla akademik bakımdan geride olmaları nedeniyle daha fazla kaygı ve engellenmişlik duygusu yaşayabilmektedir. Bu durum onların sosyal uyumunu güçleştirmekte ve duygusal açıdan yalnız hissetmelerini beraberinde getirmektedir. Sosyal ve duygusal beceriler tipik gelişim gösteren öğrencilerde olduğu kadar özel gereksinimli bireyler için de göz ardı edilemeyecek bir öneme sahiptir. Tipik gelişim gösteren bireyler sosyal becerileri arkadaş grupları ile aile içinde informal biçimde ve farkında olmadan öğrenebilirken özel gereksinimi olan bireyler gözlem yapmada ve sosyal çevre ile iletişim kurmada sınırlılık yaşamaktadır (Avcıoğlu, 2012). Bu nedenle gereksinimli bireyler sosyal ve duygusal becerileri edinmede aile, sosyal çevre ve okuldan daha fazla desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Özel gereksinimli bireyler için bu becerilerin kazanılması onların kendini ifade etme, arkadaşları ile sosyal yaşamın içinde olan davranışları yerine getirebilme (izin isteme, sıraya girme, paylaşım, özür dileyebilme), olumlu iletişim başlatma ve sürdürme gibi davranışları üzerinde olumlu yönde etkili olacaktır. Nitekim Avcıoğlu (2012) zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere sosyal beceri kazandırmak amacıyla işbirliğine dayalı çalışmaları ve drama etkinliğini kullandığı çalışmada sosyal beceri yönünden öğrencilerin yüksek düzeyde başarılı olduğunu belirlemiştir. Bu bakımdan eğitim kurumlarında işbirliğine dayalı öğrenme ortamlarının oluşturulması onların kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyerek sosyal ve duygusal becerilerini desteklemektedir.

Ayrıca zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yakın bir ortalama ile özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde de sosyal ve duygusal becerilerin düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme güçlüğüne sahip olan öğrencilerin zekalarının normal ve normal üstü olduğu durumu göz önüne alındığında elde edilen sonuçların zihin yetersizliğine sahip olan öğrencilere çok yakın olması şaşırtıcıdır. Sosyal duygusal becerilerin öğrenme güçlüğü olan çocuklarda düşük olması bu bireylerin belirgin özellikleri arasında yer almaktadır. DEHB (Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu)'li öğrencilerin ise Tipik gelişime yakın bir değere sahip olduğu görülmüştür. DEHB'li çocukların ilaç kullanıp kullanmama durumları incelenmediği için tipik gelişimlilere yakın çıkmasının bununla ilgili olabileceği düşünülmektedir (Semrud-Clikeman, M. & Schafer, 2000). Bu konunun açığa kavuşturulabilmesi için DEHB olan çocukların hem türleri hem de ilaç kullanma durumlarının ele alındığı ileri çalışmalara ihtiyaç vardır.

Özel yetenekli öğrencilerle ve tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilere ilişkin bulgular incelendiğinde birbirine yakın değerler elde ettiği görülmüştür. Özel yetenekli ve tipik gelişen öğrencilerin gelişim özellikleri ve zekâ puanları dikkate alındığında özel yetenekli öğrencilerin çok daha yüksek bir değer elde etmesi beklense de öğretmenlerin ve ailenin akademik başarı beklentisi öğrenciler üzerinde bir baskı oluşturarak gerçek potansiyellerini ortaya çıkarmalarını güçleştirebilmektedir. Sarıçam, H., Adam Karduz, F. F., Özbey (2017) tarafından duygusal zekânın incelendiği çalışmada bu araştırmanın sonucunu destekler nitelikte özel yetenekli öğrenciler ile tipik gelişim gösteren öğrencilerin zekâ puanlarının birbirine yakın değerler elde ettiği

görülmüştür. Sonuç olarak, özel yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin diğer öğrenci gruplarına göre daha iyi olduğunu destekleyen birçok çalışmanın yapıldığı görülmektedir (França-Freitas, M. L. P. D., Del Prette, A., & Del Prette, 2014; Güçyeter, 2018; Sevgili Koçak, 2020; Schwean, V. L., Saklofske, D., Widdifield-Konkin, L., Parker, J. D., & Kloosterman, 2006; Shechtman, Z., & Silektor, 2012).

Ancak çalışmaların büyük bir kısmında özel yetenekli çocukların duygusal zekâlarının tipik öğrencilerle karşılaştırıldığında zekâları ile orantılı düzeyde bir fark oluşturmadığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin akademik başarıları ile bir döneme kadar iyi olmasını beraberinde getirirse de sosyal hayatta ve iş yaşamında beklenen başarının çok altında kalmasına neden olduğunu düşündürmektedir. Pek çok kaynakta da özel yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal açıdan sorun yaşadıkları belirtilmektedir (Sak, 2020; Schwean, V. L., Saklofske, D., Widdifield-Konkin, L., Parker, J. D., & Kloosterman, 2006). Bu çalışmalar incelendiğinde; mükemmeliyetçilik özellikleri nedeniyle arkadaş edinmede ve iletişimde sorun yaşadıkları (Çitil, M., & Ataman, 2018; Murdock-Smith, 2013; Saranlı, A. & Metin, 2012), eş zamanlı olmayan gelişime bağlı olarak düşük benlik saygısı oluşturdukları (Özbay, Y., & Palancı, 2011), okul ve aile beklentilerinin karşılanamamasından dolayı stres ve uyumsuzluk yaşadıkları (Akarsu, Ö. & Mutlu, 2017; Reis, S. M. & Renzulli, 2004), empati becerisi ve adalet duygusu yönünden tipik gelişim gösteren akranlarına göre ileri olmaları nedeniyle yalnızlık duygusu yaşayabildikleri (Cross, 2021; Oğurlu, Ü. & Yaman, 2010), sosyal çatışmalara karşı duyarlılıkları nedeniyle diğer öğrenciler göre daha yüksek stres yaşadıkları görülmektedir (Karataş, Z. & Tagay, 2021; Webb, 1994). Eğer gerekli düzenlemeler ve eğitim olanakları oluşturulmazsa belli bir yaş ve eğitim düzeyinden sonra özel yeteneklilerden beklenen olağanüstü kapasite körelmekte, tipik gelişim gösteren bireyler ile benzer bir sonuç ortaya çıkmaktadır (Goleman, 2005).

Özel yetenekli öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla eğitimlerine devam ederken aynı zamanda özel eğitim desteği alması benlik algılarını olumlu etkileyebilmektedir. Dolayısıyla içtenlik, karşılıklı güven, değerli hissetme, kendini ifade edebilme ve etkili iletişim gibi özellikler benlik algısının güçlü bir şekilde gelişmesinde önemlidir. Bu bakımdan özel yetenekli öğrenci-

lerin okul, aile ve yakın çevresi tarafından desteklenmesi potansiyellerinin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır. Özellikle özel yetenekli çocuğa sahip anne babaların yüksek beklentiler yerine onu olduğu gibi kabul eden bir anlayışa sahip olması sosyal ve duygusal gelişiminin sağlıklı olması açısından yararlı olacaktır. Goleman (2005)' da benzer biçimde duygusal zekâsı yüksek bireylerin dışa dönük, duygularını ifade edebilen ve stresle başa çıkma konusunda yetenekli olduğunu ifade etmektedir. Sosyal ve duygusal özelliklerin yaratıcı problem çözme becerisi üzerinde etkisinin olduğu ve bunun özel yetenekli bireylerin ilerdeki başarılarına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Özellikle yeni bilimsel atılımların ortaya çıkması, müzik, sanat ve edebiyatta özgün eserlerin üretilebilmesi için özel yetenekli öğrencilerin sosyal ve duygusal yeterliliklerinin desteklenmesi toplumsal gelişim açısından önemlidir (Bar-On, 2007; Bar-On, R. & Maree, 2009).

Bulgular incelendiğinde araştırmaya katılan kız öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenme beceri ortalamalarının erkek öğrencilere göre yüksek olduğu görülmüştür. Literatür incelendiğinde ulaşılan sonucu destekler nitelikte çalışmaların yapıldığı (Okur, S. Danacı, F. N. & Totan, 2022; Durualp, 2015; Kabakçı, Ö. F. & Korkut, 2010; Eryıldırım, G. & Gulozer, 2023; Öztürk, 2017) kız öğrencilerin problem çözme, stresle başa çıkma, iletişim ve kendilik değerini arttıran beceriler yönünden erkek öğrencilere göre daha yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Gelişimsel açıdan kız öğrenciler sosyal çevre ile daha fazla ilişki kurma (Temircan, 2022), kendisinin ve karşısındaki kişinin duygularını anlama (Kırtıl, 2009), işbirliğine yatkınlık ve açık sözlülük (OECD, 2021) gibi beceriler açısından erkeklere göre daha yüksek ortalamalara sahip olabilmektedir. Bu bakımdan cinsiyet değişkeninin sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin ortaya çıkmasında belirleyici bir etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Öte taraftan sosyal ve duygusal beceriler açısından erkek öğrencilerin daha yüksek ortalamaya sahip olduğu çalışmaların olduğu da (Songül, 2019; Yıldız, A. & Kahraman, 2021) görülmektedir.

Cinsiyet değişkenine göre farklı sonuçlara ulaşılmasında örneklem grubunun özellikleri ve çalışma yapılan bölgeler etkili olabilmektedir. Sonuç olarak cinsiyetin sosyal duygusal öğrenme üzerinde etkisi pek çok faktörden (eğitim olanakları, kültürel özellikler v.b.) etkilenebileceği düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar dikkate alındığında şu önerilerde bulunulabilir.

1. Tüm yetersizlik alanlarının özellikleri ve maksimum potansiyelleri göz önüne alınarak duygusal ve sosyal öğrenme eğitim programları geliştirilebilir.
2. Daha fazla sayıda öğrenci ile ülke genelinde bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

- Afat, N. "Üstün Zekalı ve Özel Yetenekli Bireylerin Eğitiminde Destek Eğitim Odalarının İncelenmesi." *Researcher* 5/9 (2017), 294-303.
- Aidman, B. & Price, P. "Social and Emotional Learning at the Middle Level: One School's Journey." *Middle School Journal* 49/3 (2018), 26-35.
- Akarsu, Ö. & Mutlu, B. "Üstün Yetenekli Çocukları Anlamak: Çocukların Sosyal ve Duygusal Sorunları." *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 7/2 (2017), 112-116.
- Akçınar, B., Kağıtçıbaşı, Ç. & Baydar, N. "Erken Ergenlikte Ahlak Gelişimi: Bir Müdahale Araştırması." *Eğitimde Kuram ve Uygulama* 14/2 (2018), 153-169.
- Akgül, S., Kumaş, V. & Gökçeer, G. "Özel Yetenekli Öğrencilerin Destek Eğitim Odalarında Aldıkları Eğitimin Etkililiği." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 53/3 (2020), 993-1022.
- Aksoy, O. N. "İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi." *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi* 3/1 (2020), 474-485.
- Avcıoğlu, H. "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuklara Sosyal Beceri Kazandırmada İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Drama Yöntemlerinin Etkililiği." *Eğitim ve Bilim* 37/163 (2012).
- Bar-On, R. & Maree, J. G. "In Search of Emotional-Social Giftedness: A Potentially Viable and Valuable Concept." *International Handbook on Giftedness*, 559-570.
- Bar-On, R. "The Impact of Emotional Intelligence on Giftedness." *Gifted Education International* 23/2 (2007), 122-137.
- Çağlar, S. *Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuk Sisteminde Engellilerin Eğitim Hakkı ve Devlet Yükümlülükleri*. Marmara Üniversitesi, 2009.
- Candan, K., & Yalçın, A. F. "Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Sosyal

İlişki Unsurları ve Umut Düzeyi İle İlişkinin İncelenmesi." *OPUS International Journal of Society Researches* 9/16 (2018), 319-348.

Çapan, B. E. & Owen, F. K. "Çocukların Kendilik Değerini Geliştirmede Kendilik Değeri Geliştirme Programı ve Sosyal ve Duygusal Eğitim Programının Etkililiği." *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 16/62 (2017), 756-769.

Çitil, M., & Ataman, A. "İlköğretim Çağındaki Üstün Yetenekli Öğrencilerin Davranışsal Özelliklerinin Eğitim Ortamlarına Yansıması ve Ortaya Çıkabilecek Sorunlar." *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 38/1 (2018), 185-231.

Cross, T. L. *On the Social and Emotional Lives of Gifted Children*. Routledge, 2021.

Durualp, Ender. "Ergenlerin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerilerinin Cinsiyet ve Sınıfa Göre İncelenmesi." *International Journal of Social Science* 26 (2015), 13-25.

Elias, M. J. "The Connection between Social-Emotional Learning and Learning Disabilities: Implications for Intervention." *Learning Disability Quarterly* 27/1 (2004), 53-63.

Erdoğan, S. C. "Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Görüşleri." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 1/23 (2019).

Eryıldırım, G. & Gulozer, K. "Ortaokul Öğrencilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Becerileri İle Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi." *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2023), 37-48.

Esen Aygün, H. *Sosyal-Duygusal Öğrenme Programlarının Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Gelişimine, Akademik Başarı ve Sınıf İklimi Algısına Etkisi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2017.

Espelage, D. L., Rose, C. A., & Polanin, J. R. "Social-Emotional Learning Program to Promote Prosocial and Academic Skills among Middle School Students with Disabilities." *Remedial and Special Education* 37/6 (2016), 323-332.

- Farmer, G. L., & Adams, D. "Social-Emotional Competence among Students with Special Needs: Relationship between Foundational and Applied SEL Skills." *American Journal of Educational Research*, 9/7 (2021), 410-416.
- Farrington, C. A., Roderick, R., Allensworth, E., Nagaoka, J., Keyes, T.S., Johnson, D. W., & Beechum, N. O. "Teaching Adolescentsto Become Learners: The Role of Noncognitive Factors in Shaping School Performance." *Consortium on Chicago School Research.*, 2012.
- Fırat, T. ve Koyuncu, İ. "Lise Öğrencilerinin Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Sosyal Kabul Düzeyleri." *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 39/1 (2019), 503-525.
- França-Freitas, M. L. P. D., Del Prette, A., & Del Prette, Z. A. P. "Social Skills of Gifted and Talented Children." *Estudos de Psicologia* 19 (2014), 288-295.
- George, D. & Mallery, M. *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update.* Pearson., 2010.
- Goleman, D. *Emotional Intelligence.* Bentam book, 2005.
- Görmez, A., & Tekinarslan, İ. Ç. "Kaynaştırma Sınıflarındaki Özel Gereksinimli Olan ve Olmayan Öğrencilerin Yalnızlığını Yordamada Algılanan Sosyal Desteğin Etkisi." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 42/42 (2017), 15-28.
- Gregory, A. & Fergus, E. "Social and Emotional Learning and Equity in School Discipline." *The Future of Children* 27/1 (2017), 117-136.
- Güçyeter, Ş. "Rehber Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitimleri, Sosyal Duygusal Özellikleri ve Rehberlik Gereksinimlerine İlişkin Farkındalıklar." *Milli Eğitim Dergisi* 47/1 (2018), 225-246.
- Gündeş, B. "Sosyal ve Duygusal Öğrenmede Aile ve Okul." *Çocuklukta Sosyal ve Duygusal Öğrenme İçinde.* ed. M. Göl Güven, 2021.
- Jones, S. M. & Doolittle, E. J. "Social and Emotional Learning: Introducing the Issue." *The Future of Children* 27/1 (2017).
- Kabakçı, Ö. F. & Korkut, F. "6-8. Sınıftaki Öğrencilerin Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi." *Eğitim ve*

Bilim 33/148 (2010), 77-86.

Kabakçı, Ö. ve Korkut, F. "6-8. Sınıftaki Öğrencilerin Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi." *Eğitim ve Bilim* 33/148 (2010).

Kabakçı, Ö. F. *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri*. Hacettepe Üniversitesi, 2006.

Kaplan, R. "Birleşmiş Milletler Belgelerinde Eğitim Hakkı." *Türkiye Adalet Akademisi* 6/20 (2015).

Karagöz, Y. *SPSS 23 ve AMOS 23 Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Karasar, N. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel yayın Dağıtım., 2006.

Karataş, Z. & Tagay, O. "Özel/Üstün Yetenekli Ortaokula Devam Eden Ön Ergenler İçin Sosyal Beceri Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 51 (2021), 367-392.

Kırtıl, S. *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Duygusal Zeka Düzeyleri İle Yaşam Doyumunu Düzeylerinin İncelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, 2009.

Malhotra, N. K. & Birks, D. F. *Marketing Research: An Applied Approach*. Pearson Education, 2020.

MEB. "Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği." 2018. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1963.pdf>,

Metin, N. *Özel Gereksinimli Çocuklar*. Anı Yayıncılık, 2018.

Murdock-Smith, J. "Understanding the Social and Emotional Needs of Gifted Children." *Rivier Academic Journal* 9/2 (2013), 1.

Neth, E. L., Caldarella, P., Richardson, M. J. & Heath, M. A. "Social-Emotional Learning in the Middle Grades: A Mixed-Methods Evaluation of the Strong Kids Program." *RMLE Online* 43/1 (2020), 1-1.

O'Rourke, E. *What Social-Emotional Learning Looks like in the High School Special Education Setting, and How It Benefits Students with Emotional or Behavioral*

Disorders. Hamline University, 2021.

OECD. "Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu." 2021.
https://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_09/07170836_No19__OECD_Sosyal_ve_Duygusal_Beceriler_Arastirmasi.pdf

Oğurlu, Ü. & Yaman, Y. "Üstün Zekâlı/Yetenekli Çocuklar ve İletişim." *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 28/28 (2010), 213-223.

Okur, S. Danacı, F. N. & Totan, T. "Okula Bağlılığın Motivasyona Olan Etkisinde Sosyal ve Duygusal Öğrenmenin Düzenleyici Rolü." *Humanistic Perspective* 4/2 (2022), 334-352.

Önemli, M., Totan, T., & Abbasov, A. "Yaratıcı Drama Eğitiminin Özel Gereksinimi Olan Çocukların Sosyal Beceri Alanlarından Konuşma ve İlişki Kurma Beceri Gelişimine Katkısı." *Asya Öğretim Dergisi* 3/1 (2015), 50-65.

Özbay, Y., & Palancı, M. "Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Psiko Sosyal Özellikleri." *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22 (2011), 89108.

Özgönel, S. Ö., & Girli, A. "Otizmlili Kaynaştırma Öğrencilerinin Sınıflarında Akran İlişkilerinin Geliştirilmesine Yönelik Eğitim Programının Etkililiğinin İncelenmesi." *İlköğretim Online* 15/1 (2016).

Öztürk, İ. *11-14 Yaş Grubu Ergenlerin Algılanan Ana Baba Tutumları İle Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Nişantaşı Üniversitesi, 2017.

Reicher, H., & Maticsek-Jauk, M. "Preventing Depression in Adolescence through Social and Emotional Learning." *International Journal of Emotional Education* 9/2 (2017), 110-115.

Reis, S. M. & Renzulli, J. S. "Current Research on the Social and Emotional Development of Gifted and Talented Students: Good News and Future Possibilities." *Psychology in the Schools* 41/1 (2004), 119-130.

Sak, U. *Üstün Zekalılar*. Vize Akademik, 2020.

Saranlı, A. & Metin, E. "Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Sosyal Duygusal Sorunlar." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* 45 (2012).

- Sarıçam, H., Adam Karduz, F. F., Özbey, & Çelik, A. "Üstün Zekalı/Yetenekli Öğrenciler ile Normal Gelişim Gösteren Öğrencilerin Duygusal Zeka Düzeylerinin Karşılaştırılması." *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/10 (2017), 46485.
- Schwean, V. L., Saklofske, D., Widdifield-Konkin, L., Parker, J. D., & Kloosterman, P. "Emotional Intelligence and Gifted Children." *E-Journal of Applied Psychology* 2/2 (2006), 30.
- Semiz, N. *Özel Gereksinimli Öğrencilere Yönelik Destek Eğitim Odası Uygulamalarına İlişkin Öğretmen ve Aile Görüşlerinin Belirlenmesi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2018.
- Semrud-Clikeman, M. & Schafer, V. "DEHB ve/Veya Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Sosyal ve Duygusal Yeterlilik." *Bağımsız Uygulamada Psikoterapi Dergisi* 1/4 (2000), 3-19.
- Senemoğlu, N. *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Pegem Akademi, 2009.
- Sevgili Koçak, S. *Üstün Yetenekli Çocukların Sosyal Duygusal Gelişimlerine Yönelik Geliştirilen Psiko-Eğitim Programının Etkisi*. Gazi Üniversitesi, 2020.
- Seyhan, B. & Akduman, G. "Ulusal Yasalar ve Yönetmelikler ile Uluslararası Sözleşmeler Açısından Engelli Çocukların Eğitim Hakkı." *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal* 1/2 (2015).
- Shechtman, Z., & Silektor, A. "Social Competencies and Difficulties of Gifted Children Compared to Nongifted Pers." *Roeper Review* 34/1 (2012), 63-72.
- Songül, Ö. *Bağlanma Stillerinin Ergenlik Dönemi Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri Üzerine Etkisi*. Selçuk Üniversitesi, 2019.
- Tekin, Ö. E. & Çınar, S. E. "Öğrenme Güçlüğü Tanılı Kaygılı Ortaokul Öğrencisine Yönelik Bilişsel Davranışçı Temelli Danışma Uygulaması." *Journal of Sustainable Education Studies*, 1 (2022).
- Temircan, Z. "Ergenlerde Yürütücü İşlevsellik ve Sosyal Duygusal Öğrenmenin Değerlendirilmesi." *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 286-292.
- Totan, T. & Kabasakal, Z. "Problem Çözme Becerileri Eğitiminin İlköğretim Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Sosyal ve Duygusal Öğrenme İhtiyaçları ve

Becerileri Üzerine Etkisi." *İlköğretim Online* 11/3 (2012), 813-828.

Ulugöl, F., & Erbaş, E. "Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Okul Dönemi Geçişleri: Yaşanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri." *Trakya Eğitim Dergisi* 10/2 (2020), 444-459.

Webb, J. T. *Nurturing Social Emotional Development of Gifted Children*. Reston, 1994.

Wiener, J. & Tardif, C. Y. "Social and Emotional Functioning of Children with Learning Disabilities: Does Special Education Placement Make a Difference." *Learning Disabilities Research & Practice* 19/1 (2004), 20-32.

Yıldız, A. & Kahraman, S. "Ortaokul Öğrencilerinde Psikolojik Dayanıklılık, Sosyal Duygusal Öğrenme Becerileri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki." *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi* 4/2 (2021), 23-60.

Zins, J. E. & Elias, M. J. "Social and Emotional Learning: Promoting the Development of All Students." *Journal of Educational and Psychological Consultation* 17/2-3 (2007), 233-255.